

Методика формування музично-стильових уявлень підлітків у колективному музикуванні

Формування музично-стильових уявлень підлітків в умовах колективного музикування пропонується проводити у три етапи: інформаційно-адаптаційний, поглиблювально-аналітичний, продуктивно-синтезуючий. Задля успішного засвоєння учнями знань, умінь та навичок, необхідних для стилевідповідного виконання музичних творів, застосовується спеціально розроблена методика формування компонентів. Ефективність процесу забезпечується реалізацією визначених педагогічних умов на кожному етапі роботи з колективом. Використання пропонованих методичних принципів спричинить поетапні якісні зміни всіх складових музично-стильових уявлень підлітків у колективному оркестровому музикуванні.

Ключові слова: музикант-підліток; педагогічні методи; учнівський камерний оркестр.

Сучасна музична педагогіка приділяє велику увагу питанням стилевідповідного виконання музичних творів, але ще малодослідженою залишається проблема впровадження стильового підходу у колективне музикування учнів підліткового віку. Це вказує на необхідність розробки ефективної методики формування музично-стильових уявлень підлітків, котра базуватиметься на засадах колективного музикування, як основного засобу її впровадження.

У музичній педагогіці дослідження музично-стильових уявлень музиканта-виконавця ґрунтуються на теоріях фундаторів стилезнавства (Б. Асаф'єв, М. Михайлов, Б. Яворський) та працях мистецтвознавців, присвячених питанням стилевідповідності інтерпретацій музичних творів (В. Медушевський, В. Москаленко, Є. Назайкінський). Проблемам формування виконавського стилю присвячені праці Л. Ауера, М.Берляника, К. Стеценка, К. Флеша, А. Ямпольського, Ю. Янкелевича. Важливість колективного музикування для розвитку музичного мислення музиканта-виконавця підкреслюється у наукових розробках Т. Свирської, Г. Турчанінової, В. Федоришина. Проте конкретні методи застосування стильового підходу у процесі педагогічного керування музично-виконавською діяльністю учнів досліджені лише в окремих працях В. Буцяк та О. Щербініної. Проблема формування музично-стильових уявлень підлітків засобами колективного музикування залишається ще малодослідженою і потребує методичного забезпечення. Цим обґрунтована а к т у а л ь н і с т ь цієї публікації.

Мета статті – розглянути поетапну методику формування музично-стильових уявлень підлітків як учасників камерного оркестру.

Музично-стильові уявлення – це синтезований образно-звуковий комплекс, що утворюється в результаті операцій музичного мислення особистості на основі первинних образів сприймання широкого спектру. Враховуючи особливості музично-стильових уявлень як складних психічних утворень, що формуються в процесі активної діяльності музиканта-виконавця, ми визначаємо їх структуру як єдність потребово-пізнавального, операційно-технологічного та регулятивно-оцінного компонентів. Спираючись на структурну будову досліджуваного феномену, ми розробили поетапну методику його формування в учнів підліткового віку – учасників камерного оркестру. Кожний етап передбачає досягнення певної мети і вирішення конкретних завдань за допомогою визначених нами методів.

Формування музично-стильових уявлень підлітків у колективному музикуванні складається з трьох етапів: адаптаційно-інформаційного; поглиблювально-аналітичного; продуктивно-синтезуючого. Цілісність цього процесу унеможливорює формування окремих компонентів досліджуваного феномену на певних етапах. Отже, формування всіх компонентів музично-стильових уявлень підлітків повинно здійснюватися на всіх етапах, проте на кожному з них відбуватимуться якісні зміни у досліджуваному феномені. Ефективність впровадження даної методики забезпечується реалізацією визначених нами педагогічних умов, котрі оптимізують процес опанування учнями стилевідповідним виконанням камерної оркестрової музики.

Перший етап – адаптаційно-інформаційний – має на меті стимулювання процесу формування музично-стильових уявлень в період адаптації підлітків до умов колективного

музикування. Задля досягнення визначеної мети необхідно вирішити такі завдання: ознайомити підлітків зі змістом поняття «музичний стиль»; зацікавити учнів у стилевідповідному виконанні оркестрових творів; активізувати формування музично-аналітичних та виконавсько-рухових вмінь; стимулювати формування здатності до інтонаційно-сміслового втілення музичного образу; активізувати формування регулятивно-оцінної складової музично-стильових уявлень.

Успішний перебіг даного етапу забезпечує реалізація такої педагогічної умови як *створення мотиваційно-стимулюючого середовища навчального процесу задля усвідомлення значущості стилевідповідного виконання музичних творів*. Це здійснюватиметься за допомогою ретельного добору репертуару для гри в камерному оркестрі та концертної діяльності колективу.

На першому етапі найважливішим є зацікавити учнів роботою над стилевідповідним виконанням камерної оркестрової музики і сформуванню в них позитивне ставлення до колективного музикування. Це можливо здійснити у процесі опрацювання музичного репертуару, який викликає в підлітків зацікавленість і враховує рівень їх художньої та технічної майстерності. Задля вирішення завдань адаптаційно-інформаційного етапу новачкам необхідно осягнути процес колективного музикування у всій його повноті і цілісності: від ознайомлення з оркестровими творами на репетиціях до їх концертного виконання на сцені.

На цьому етапі найбільш ефективними методами формування музично-стильових уявлень виступають: розповідь, прослуховування різностильових музичних творів, дотримання ритмічної єдності, активізація слухового контролю, приклад, наслідування, адаптація до стресової ситуації.

У розповідях важливо ознайомити підлітків з загальним поняттям музичного стилю як явища культури, надати інформацію про особливості музично-стильових систем різних історичних епох, повідомити про властивості композиторського стилю представників різних національних шкіл. Розповіді необхідно супроводжувати яскравими прикладами музично-стильових систем епох Середньовіччя, Відродження, Бароко, Класицизму, Романтизму, Модернізму, Постмодернізму. Важливо запропонувати учням для прослуховування твори, які вивчатимуться на заняттях камерного оркестру, організувати відвідування концертів відомих колективів.

Застосування методу дотримання ритмічної єдності сприяє встановленню ансамблевої взаємодії між усіма учасниками колективу, адже створює своєрідний «мімічний ансамбль», що ефективно впливає на формування рухово-ігрових вмінь і навичок стилевідповідного виконання камерної оркестрової музики. Використання методу активізації слухового контролю допоможе учням навчитися чути партнерів по ансамблю і дозволить новачкам наблизити звучання власного інструменту до загального звучання оркестру. Застосування методу прикладу сприяє неусвідомленому копіюванню музично-виконавських прийомів і дозволить новачкам швидше пристосуватися до умов колективного музикування за допомогою наслідування. Прикладом для наслідування має слугувати діяльність більш досвідчених старших учнів, які впевнено вирішують проблеми стилевідповідного виконання музичних творів як на технічному так і на художньому рівнях. Застосування методу адаптації до стресової ситуації у процесі опрацювання різностильового репертуару на заняттях камерного оркестру та під час концертних виступів має спричинити високу концентрацію уваги, сприймання, пам'яті підлітків. Це сприятиме емоційному осягненню учнями особливостей стилевідповідного виконання камерної оркестрової музики.

Другий етап – поглиблювально-аналітичний – має на меті продовжити формування музично-стильових уявлень в умовах активної діяльності підлітків у складі камерного оркестру. Завдання цього етапу полягають у поглибленні інтересу до стилевідповідного виконання музичних оркестрових творів; розширенні обсягу музично-історичних та музично-теоретичних знань; підвищенні ефективності формування здатності до стильової атрибуції музичних творів та здатності до інтонаційно-сміслового втілення музичного образу; розширенні володіння виконавсько-руховими вміннями в рамках технологічних моделей

музичних стилів; підвищенні ефективності формування здатності до регуляції емоційного стану в процесі опанування стилевідповідним виконанням камерної оркестрової музики, здатності до самоконтролю та самооцінки та оцінки міри стилевідповідності власного виконання музичних оркестрових творів.

Ефективність цього процесу забезпечуватиме реалізація наступної педагогічної умови: *комплексне використання різних форм навчальної діяльності, їх варіативність*. Комплексне використання колективних, групових та індивідуальних форм навчання допоможе провести ретельну роботу з подальшого формування музично-стильових уявлень учасників камерного оркестру.

На цьому етапі найбільш вагомими методами формування досліджуваного феномену виступають: бесіда, стильовий аналіз музичних творів, демонстрування, самостійне опрацювання музичного матеріалу, імітаційне моделювання.

У процесі бесіди учні актуалізують набуті музично-теоретичні та музично-історичні знання в галузі музичного стилю і досягають нового рівня поінформованості шляхом роздумів та висновків. Ми рекомендуємо провести групові бесіди, присвячені вивченню властивостей історичних музичних та національних стилів, особливостей розвитку камерної оркестрової музики. Також необхідно застосувати метод стильового аналізу для визначення підлітками основних рис приналежності до певних стилів музичних творів, що вивчаються в цей час на заняттях камерного оркестру.

В умовах роботи учнівського колективу викладач повинен демонструвати його учасникам стилевідповідні музично-ігрові прийоми, підкреслюючи їх стильові ознаки. Це стосується інтонації, аплікатури, вібрації, штрихової техніки, артикуляції, фразування, емоційного забарвлення музичних творів тощо.

Застосування методу самостійного опрацювання музичного матеріалу має включати індивідуальну роботу учнів над засвоєнням технічних та художніх прийомів стилевідповідного виконання, розглянутих на загальних або групових репетиціях оркестру. Тривалість самостійної роботи кожного учня над оркестровими партіями залежить від його здібностей, професійної підготовки та вимогливості до себе, а також від складності завдань стилевідповідного виконання конкретного твору. Контроль за якістю самостійного опрацювання музичного матеріалу повинен здійснюватися за допомогою практичної перевірки в індивідуальній або груповій формі, що залежить від характерних стильових властивостей певного музичного твору. Імітаційне моделювання – це метод, «при якому досліджувана система замінюється моделлю, яка з достатньою точністю описує реальну систему, і з нею проводяться експерименти з метою отримання інформації про систему» [7, с. 8]. За допомогою імітації роботи дорослого професійного колективу у процесі занять учнівського камерного оркестру необхідно створити модель реальної ситуації колективного музикування, яка сприятиме процесу поглиблення формування музично-стильових уявлень підлітків.

Третій етап – продуктивно-синтезуючий – має на меті оволодіння учнями синтетичним комплексом знань, умінь, навичок, необхідних для стилевідповідного виконання камерної оркестрової музики. Цей етап передбачає виконання таких завдань: формувати стійкий інтерес до стилевідповідного виконання камерної оркестрової музики; підтримувати пізнавальну активність в галузі музичного стилю; формувати здатність до стильової атрибуції музичних творів; вдосконалювати здатність до інтонаційно-сміслового втілення музичного образу та володіння виконавсько-руховими вміннями в межах технологічних моделей музичних стилів; формувати здатність до регуляції емоційного стану, здатність до самоконтролю та самооцінки в процесі опанування стилевідповідним виконанням музичних творів та вміння оцінювати міру стилевідповідності власного виконання камерної оркестрової музики.

Ефективність цього процесу гарантуватиме реалізація третьої педагогічної умови: *забезпечення творчої взаємодії між учасниками колективу (викладачами та учнями підліткового віку) у процесі опанування стилевідповідним виконанням музичних творів*.

Спільна творчість учнів та викладачів на засадах співробітництва, рівність у спілкуванні та партнерська комунікація між всіма учасниками колективного музикування сприятимуть завершальному формуванню всіх компонентів музично-стильових уявлень підлітків. Ефективність процесу забезпечуватиме комплексне застосування методів педагогічної майстерні та проекту. Використання методу педагогічної майстерні передбачає співтворчість майстра і учня, де вчитель – досвідчений професіонал, майстер справи, і це у процесі створення спільного творчого продукту здійснює педагогічний вплив на формування у підлітків певних знань, умінь і навичок. У процесі роботи над особливостями стилевідповідного виконання оркестрових творів викладачі мають стати старшими колегами для своїх учнів і, поєднуючи спілкування і творчість у колективному музикуванні, активно впливати на формування пізнавальної, аналітичної, музично-виконавської та емоційної складових музично-стильових уявлень підлітків. У реалізації музичних проектів учні під керівництвом викладачів вчаться опрацьовувати різностильовий репертуар за певний термін, набуваючи досвіду практичної діяльності у складі камерного оркестру. Ефективність цього процесу забезпечує засвоєння навичок читки з аркуша, постійна увага до творчої взаємодії з партнерами по ансамблю та прагнення регулювати емоційну складову стилевідповідного виконання камерної оркестрової музики.

Отже, в поетапному формуванні музично-стильових уявлень підлітків у колективному музикуванні визначено ефективні методи опанування учнями стилевідповідним виконанням музичних творів. Методика враховує особливості занять в оркестровому класі і може застосовуватися в роботі з учнівськими оркестрами в навчальних закладах різного типу.

Результати дослідження музично-стильових уявлень переконують нас у необхідності подальшого глибокого вивчення питань колективної діяльності учнів у складі камерного оркестру і спонукають до ретельної роботи в рамках методичного забезпечення формування музично-стильових уявлень підлітків у колективному музикуванні.

Література

1. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс / Б.В. Асафьев. – Л., 1971. – 376 с.
2. Берлянич М.М. Основы воспитания начинающего скрипача: Мышление. Технология. Творчество : учебное пособие / М.М. Берлянич. – Спб.: Изд-во «Лань», 2000. – 256 с.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посібник / О. І. Власова. – К: Либідь, 2005. – 400 с.
4. Коробецька С. Ю. Оркестровий стиль: теорія, історія, сучасність: Монографія / С.Ю. Коробецька. – К: Видавництво НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. – 332 с.
5. Мойсеюк Н. С. Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене / Н. С. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.
6. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. – К., Вища школа, 1998. – 479с.
7. Неруш В. Б., Курдеча В. В. Імітаційне моделювання систем та процесів : електронне навчальне видання. Конспект лекцій / В. Б. Неруш, В. В. Курдеча. – К.: НН ІТС НТУУ «КП», 2012. – 115 с.
8. Свирская Т. Опыт работы в классе скрипичного ансамбля // Вопросы музыкальной педагогики. Вып. 2: сб. статей / Ред.-сост. В. И. Руденко. – М.: Музыка, 1980. – С. 137-154.
9. Хайкин Б. Э. Беседы о дирижерском ремесле. Статьи. / Б. Э. Хайкин. – М.: Сов. композитор, 1984. – 264 с.
10. Щербініна О. М. Теорія та практика музичного стилю : навчально-методичний посібник / О. М. Щербініна. – Ніжин: НДУ, 2006. – 87 с.

Про автора:

Рябова Ольга Вікторівна, старший викладач, Київська академія мистецтв (04210, Київ, Україна); olga.ryabova2002@gmail.com

Riabova O. V.

The methodical principles of musical and stylistic notions shaping for teenagers within collective music playing

Modern music pedagogy pays much attention to the style of the corresponding instrumental performance of musical works. At the same time, the pedagogical problem of introducing a style approach in the process of collective instrumental music in the education of adolescents is poorly investigated. This indicates the need

to develop an effective method for the formation of musical-stylistic notions of adolescents based on collective music.

The purpose of the article is to consider the step-by-step method of forming musical-stylistic notions of adolescents as active members of the string chamber orchestra.

Musical-style notion is a synthesized figurative and acoustic complex, which is formed as a result of operations of musical thinking of the person on the basis of the primary images of the perception of a wide spectrum. Taking into account the peculiarities of musical-stylistic notions as complex mental entities, which are formed in the process of active work of the musician-performer, we define their structure as the unity of the needs-cognitive, operational-technological and regulatory-assessment components. Based on the structural structure of the phenomenon under investigation, we have developed a phased method for its formation in adolescent students (members of the chamber orchestra). Each stage involves achieving a certain goal and solving specific problems using our methods. The paper deals special methodical principles of musical and stylistic notions shaping for teenagers within chamber orchestra participants. Three stages are determined. The first stage, adaptation and information, has a purpose of forming stimulation of all components of music for youth pupils. The creation motivating as a pedagogical condition educational process is to realize the importance of a style relevant performance of music pieces provides successful progress at this stage. The integrating application as a pedagogical condition includes various forms of educational activity guarantying progress at this stage. The productive and synthesizing the third stage has a purpose of mastering students' synthetic set of knowledge and skills needed for a style relevant performance of chamber orchestra music. The creative cooperation of collective participants namely teachers and teenager pupils, in process of mastering of style relevant music performance provides successful at this stage. The integrated application of pedagogical workshop and project methods ensures effective forming of musical style notions.

Keywords: pedagogical methods; teenage musician; pupils chamber orchestra.

References

1. Asafyev B. V. *Muzykal'naya forma kak protsess* [Music Form as a Process]. Leningrad, 1971. 376 p. (in Russian)
2. Berlyanchik M. M. *Osnovy vospitaniya nachinayushchego skripacha: Myshlenie. Tekhnologiya. Tvorchestvo: Uchebnoe posobie* [The Essentials of The Beginning Violinist Education: Thinking. Technology. Creativity]. St.-Petersburg, 2000. 256 p. (in Russian)
3. Vlasova O. I. *Pedagogichna psikhologiya: Navch. posibnik* [Pedagogical Psychology]. Kyiv, 2005. 400 p. (in Ukrainian)
4. Korobetska S. Yu. *Orkestrovyi styl: teoriia, istoriia, suchasnist: Monohrafiia* [The Orchestral Style: Theory, History and Contemporaneity]. Kyiv: M. P. Drahomanov NPU Publishing House, 2011. 332 p. (in Ukrainian)
5. Mojseyuk N. S. *Pedagogika* [Pedagogy]. Kyiv, 2007. 656 p. (in Ukrainian)
6. Miasoid P. A. *Zahalna psykhohohiia : navch. posib.* [General Psychology]. Kyiv, 1998. 479 p. (in Ukrainian)
7. Nerush V. B., Kurdecha V. V. *Imitatsine modeliuivannia system ta protsesiv : elektronne navchalne vydannia. Konspekt leksii* [Simulation of The Systems and Processes. E-learning edition. Summary of lectures]. Kyiv: KPI, 2012. 115 p. (in Ukrainian)
8. Svirskaya T. *Opyt raboty v klasse skripichnogo ansamblya* [Experience In the Class of Violin Ensemble]. *Voprosy muzykal'noy pedagogiki* [Issues of Music Pedagogy: Collected papers] (Ed.: Rudenko V. I.), Issue 2. Moscow, 1980, pp. 137-154. (in Russian)
9. Khaikyn B. E. *Besedy o dirizherskom remesle. Stati* [Conversations about The Conductor's Craft. Articles]. Moscow, 1984. 264 p. (in Russian)
10. Shcherbinina O. M. *Teoriia ta praktyka muzychnoho stylu : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Theory and Practice of Musical Style: A teaching manual]. Nizhyn, 2006. 87 p. (in Ukrainian)

About the author:

Riabova Olha Viktorivna, Senior Lecturer, Kyiv Academy of Arts (04210, Kyiv, Ukraine);
olga.ryabova2002@gmail.com